

บทที่ 1

บทนำ

การคงอยู่และการพัฒนาตัวเองของระบบการเมืองจะเกิดขึ้นได้ เมื่อระบบการเมืองนั้นมีความสามารถที่จะปรับตัวเพื่อรับกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมของระบบการเมืองนั้นได้ ด้วยเหตุผลที่ว่า ระดับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางการเมืองดังกล่าวที่เพิ่มสูงขึ้นจะสร้างความตึงเครียดในระบบการเมือง ทำให้สมาชิกในระบบการเมืองต้องหาทางแก้ไข หรือกำจัด หากการหาทางแก้ไขสภาพดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในระบบการเมือง ซึ่งมีผลบังคับต่อทุกคนแล้ว ความต้องการแก้ไขปัญหานั้นจะกลายเป็นการพยายามของสมาชิกที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดโชคชะตาและการตัดสินใจในการแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าทางการเมือง จึงเปรียบได้เป็น "สิ่งที่ใส่เข้าไป" (input) ของระบบการเมือง ซึ่งถ้าส่วนที่ใส่เข้าไปนี้อาจคาดได้ว่า "ส่วนที่ออกมา" (output) น่าจะเป็นผลดีด้วย¹ ผลที่ตามมาก็คือ ความรู้สึกที่สนับสนุนต่อระบบการเมืองนั้น ให้คงอยู่ได้ตลอดไป

การเข้ามีส่วนร่วมในการแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าดังกล่าว เป็นเรื่องของการกระทำกิจการบางประการของสมาชิกในระบบการเมืองนั้น ที่ต้องการมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจ การแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าทางการเมืองนั้น โดยที่สิ่งที่เข้าไปกำหนดหรือเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำกิจกรรมดังกล่าว นั้น มีหลายประการ เช่น องค์ประกอบพื้นฐานของบุคคลอันได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมทางการเมืองอันได้แก่ความชอบธรรมทางสถาบันทางการเมืองที่มีอยู่ ความรู้ ความเข้าใจต่อการเมืองของบุคคล การพัฒนาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น รวมทั้งปัจจัยทางด้านความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติ ความรู้สึกของบุคคลซึ่งเป็นลักษณะของ

¹Gabriel A. Almond, "A Functional Approach to Comparative Politics," in The Politics of Developing Area, ed. Garbriel A. Almond and James S. Coleman (Princeton : Princeton University Press, 1960), pp.17-18.

"วัฒนธรรม" ของบุคคลที่มีต่อการเมืองอันเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาก็มีส่วนสำคัญอยู่มาก¹ เพราะปัญหาที่เผชิญหน้านักวิเคราะห์ระบบการเมืองในปัจจุบัน ประการหนึ่ง คือ เหตุใดในแต่ละระบบการเมืองจึงมีทิศทางของพฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกในระบบการเมืองนั้น ๆ แตกต่างกันอย่างมากมาย ทั้งที่สิ่งแวดล้อมและโครงสร้างทางการเมืองไม่แตกต่างกันมากนัก กระบวนการและองค์การทางการเมืองบางอย่าง เช่น การเลือกตั้ง พรรคการเมือง รัฐสภา เป็นต้น สามารถดำรงและสร้างประโยชน์แก่ระบบการเมืองบางระบบ แต่ในบางระบบการเมือง โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนา กระบวนการและองค์การเหล่านั้นกลับค่อนข้างจะประสบความสำเร็จล้มเหลวมาโดยตลอด เหตุใดวิถีทางการเมืองตกลงข้อขัดแย้งทางการเมือง (political conflict) จึงแตกต่างกันไปในแต่ละระบบการเมือง คำตอบที่นักรัฐศาสตร์ยุคปัจจุบันใช้เพื่ออธิบายความแตกต่างของปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าว คือ ความแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) กล่าวคือ เป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม แนวความคิด ตลอดจนพฤติกรรมที่บุคคลในสังคมต่าง ๆ มีต่อระบบการเมืองหรือต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมืองที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ ในทิศทางที่นิยม หรือไม่นิยมต่อระบบการเมืองนั้น และการประเมินค่าต่อเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ด้วย²

ดังนั้นปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความรู้สึก ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมของบุคคลอันเป็นลักษณะของ "วัฒนธรรม" ที่มีต่อการเมืองจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดต่อพฤติกรรมของบุคคลในทางการเมืองโดยผ่านการมีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ยอมรับ (approval) หรือไม่ยอมรับ (disapproval) ต่อสภาพการเมืองนั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าสมาชิกของระบบการเมืองมีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ดี. หรือยอมรับในสถาบัน กระบวนการบรรทัดฐาน หรือค่านิยมของระบบ

¹ มนูญ คีรีวรรณ, "วัฒนธรรมทางการเมืองไทย : ศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะอำนาจนิยมของประชากรในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 8-14.

² Milton Yinger, Religion, Society and the Individual (New York : The Macmillan, 1962), pp.380-81.

ทางการเมืองก็จะทำให้สมาชิกมีพฤติกรรมในการเข้าไปมีส่วนร่วมการตัดสินใจทางการเมืองของระบบนั้นในลักษณะที่สนับสนุน และในทางตรงกันข้าม ถ้าสมาชิกของระบบการเมืองมีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ไม่ยอมรับต่อสิ่งเหล่านั้นจะทำให้สมาชิกของระบบการเมืองเริ่มรู้สึกไม่พอใจและเนือหน่ายต่อระบบการเมืองนั้นอันจะนำมาซึ่งพฤติกรรมนิ่งเฉย ไม่สนับสนุน หรือความรุนแรง เพื่อมุ่งเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองนั้นต่อไป

สภาพปัญหาการวิจัย

ภายใต้การเมืองการปกครองที่ดำเนินไปตามกรอบของระบอบการเมืองการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยนั้น หลักสำคัญอยู่ที่การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นฐานที่สำคัญของความชอบธรรมทางการเมืองการปกครอง ก่อให้เกิดการเรียกร้อง (demand) และการสนับสนุน (support) ที่เหมาะสม การสรรหาบุคคลเข้าสู่อำนาจทางการเมือง (political recruitment) เป็นไปอย่างมีแบบแผนและต่อเนื่อง กระบวนการตัดสินใจ (decision - making process) ตลอดจนผลที่ได้รับ (outputs) เป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ (efficacy) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วพบว่า หากพลเมือง (citizens) ของระบบการเมืองนั้นมีความสำนึกในประสิทธิภาพของตนเองในทางการเมือง (sense of political efficacy) ที่ต่ำ ขณะที่ม้อัตราของความรู้สึกหรือความสำนึกในลักษณะเฉื่อยชา (apathy) หรือเหินห่าง (alienation) ทางการเมืองอยู่ในระดับสูง ระบบการเมืองนั้นก็จะต้องประสิทธิภาพหรือเกิด "ความเสื่อม" ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าพลเมืองมีความรู้สึกเหินห่างทางการเมือง (political alienation) สูงด้วยแล้วมักจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญ

เมื่อพิจารณาถึงการเมือง การปกครองไทย หลังจากที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) มาสู่รูปแบบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ (constitutional monarchical democracy) เมื่อปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมาแล้ว จะพบว่า หลังจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเมืองการปกครองจนถึงปัจจุบัน แม้จะได้มีความพยายามที่จะให้มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ระบบการเมืองมีประสิทธิภาพในการบรรลุเป้าหมาย เพื่อผลประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม แต่ยังมีข้อจำกัดขัดขวางอยู่มาก กล่าวคือ การขาดระบบการเมืองที่ส่งเสริมผลประโยชน์ทางสังคมโดยส่วนรวม

เพราะรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นหลักการสูงสุดในการปกครองยังคงเอื้ออำนวยต่อการรักษาผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจทางการเมือง ชนชั้นปกครองมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนวิธีการรวมอำนาจ ชัดขวางการพัฒนาตัวเองของสถาบันทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา เป็นต้น วิธีการประชาธิปไตยมักถูกใช้เพื่อ "แสวงประโยชน์" (exploit) ของคนบางกลุ่ม ข้าราชการยังมีบทบาทในการครอบงำ (dominate) ทางการเมืองโดยเป็นผู้กำหนดปัญหาและการเลือกวิธีแก้ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งนำไปสู่การผูกขาดอำนาจและปัญหาการคอร์รัปชัน เป็นต้น รวมทั้งตัวข้าราชการที่ขาดประสิทธิภาพและความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ปัญหาการขาดความร่วมมือในหลายระดับของหน่วยงานราชการด้วยกันเอง สถาบันทหารยังคงมีพรรคคนและความรู้สึกที่ต้องเข้ามามีบทบาททางการเมือง เพื่อความมั่นคงของชาติและผลประโยชน์ของประเทศ ตลอดจนปัญหาการพัฒนาตัวเองของพรรคการเมืองที่ต้องอยู่บนฐานการสนับสนุนในระดับกว้างของประชาชน เป็นต้น¹ ด้วยปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ มีปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่เสริมสร้างให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวและเป็นปัญหาที่สร้างความรู้สึกต่อบุคคลด้วย คือ ความรู้สึกต่อการเมืองในทางลบของคนไทย การมี "ภาพพจน์ที่เลวร้ายในทางการเมือง" นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญในทางการเมืองการปกครองไทย ทำให้เกิดการเมินเฉยต่อปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศ และเมินห่าง (alienation) ต่อกระบวนการทางการเมือง ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดช่องว่างที่ทำให้บุคคลบางคนหรือบางกลุ่มฉวยโอกาสกอบโกยผลประโยชน์หรือ "แสวงประโยชน์" (exploit) ไปตามลำพัง เนื่องจากขาดการควบคุมที่เพียงพอจากประชาชนผู้ถือได้ว่าเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

จากการมองปัญหาดังกล่าว เป็นการมองถึงปัญหาของการเมืองสังคมไทยในระดับกว้าง แต่ถ้าพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวประชาชน (individuals) ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้วจะพบว่า เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่เป็นตัวชี้ถึงการพัฒนาของระบบการเมืองการปกครองที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้กำหนดทิศทางในการปกครองตนเอง

¹ดูรายละเอียดใน Somsakdi Xuto (ed.), Thailand in the 1880's : Significant Issues, Problems and Prospects (Bangkok : Dear Book Co. Ltd., 1981), pp.56-77.

ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า ภายใต้สภาพการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยดังกล่าวในปัจจุบัน จะส่งผลให้ประชาชนคนไทยมีความสำนึกถึงประสิทธิภาพในทางการเมือง (sense of political efficacy) ของตนเองมากน้อยเพียงใดที่จะมีความมั่นใจในตัวเอง (self-confidence) ที่จะเป็นผู้กำหนดทิศทางในการปกครองตนเองเพียงใด ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาทางการเมืองการปกครองรูปแบบประชาธิปไตยที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน เพราะประชาชนคนไทยจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาทางการเมือง และขณะเดียวกันก็จะเป็นผู้ตอบสนองการพัฒนาทางการเมืองดังกล่าวด้วย

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ด้วยความสำคัญทางด้านตัวบุคคลที่มีต่อการพัฒนาทางการเมืองดังกล่าว จึงมีการศึกษาปัจจัยหลายประการที่เกี่ยวกับตัวบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ ความเข้าใจ และความพึงพอใจของบุคคล รวมถึงความผูกพันตนเองของสมาชิกในสังคมที่มีต่อระบบการเมืองซึ่งเรียก ลักษณะดังกล่าวว่า "วัฒนธรรมทางการเมือง" (political culture)¹ ดังนั้น จึงได้มีการนำเอาแนวความคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองมาศึกษาวิชารัฐศาสตร์ในเชิงพฤติกรรม² ในหลายแนวทางด้วยกัน เช่น การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติทางการเมืองกับทัศนคติด้านอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การเมือง การศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาในเรื่องของจิตวิทยาเรียนรู้ ในเรื่องกระบวนการอบรมกล่อมเกล้าทางสังคม ตลอดจนการศึกษาในเรื่องทัศนคติ หรือความรู้สึกทางการเมืองของประชาชนด้วย เป็นต้น และจากการศึกษาวิจัยพบว่า ประชาชนคนไทยขาดความ

¹ประสิทธิ์ สวาสดิชาติ, "วัฒนธรรมทางการเมือง" การเมืองและสังคม พิมพ์ครั้งที่ 2, ประเวศ นันทียกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 275.

²พรศักดิ์ ม่องแผ้ว, "กำเนิดและพัฒนาการ," วัฒนธรรมทางการเมืองไทย, พรศักดิ์ ม่องแผ้ว และพลศักดิ์ จิรไกรศิริ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, 2525), หน้า 3-4.

รู้ความเข้าใจทางการเมือง ทั้งในรูปแบบและกระบวนการทางการเมืองการปกครอง¹ จึงมักจะ
จะไม่เข้าใจถึงคุณค่าของการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง² ผลที่ตามมาก็คือ การ
เมินเฉยในสิทธิและหน้าที่ของตน³

จากปัญหาดังกล่าวจึงได้มีการศึกษาถึงสาเหตุอันนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง
เมืองของประชาชนไทย เป็นแบบเก่าที่ไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์และวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย
ประชาชนส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้นหรือไม่สนใจทางการเมือง⁴ โดยถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของ
ชนชั้นปกครอง ระบบการศึกษาไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ทางการเมืองในด้านที่ขัดกับสภาพความ
เป็นจริงทางการเมืองแต่ละยุคสมัย⁵ ทำให้ผู้รับการศึกษามีความรู้ทางการเมืองจำกัดและสับสน

¹ เกียรติชัย พงษ์พานิช, "การปฏิวัติ 2475 กับการเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมืองการปกครอง
ของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐกิจ ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2513), หน้า 136.

² กระมล ทองธรรมชาติ, "ปัญหาการเมืองของประเทศไทยที่กำลังพัฒนา" ทฤษฎีและแนว
ความคิดในการพัฒนาประเทศ, อมร รัชกาลสัตย์ และชิตติยา กรรณสูตร บรรณาธิการ, (พระนคร :
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2515).

³ สุขุม นวลสกุล, "สังเขปการปกครองไทย," รายงานประเมินผลโครงการพัฒนา
เยาวชนในระบบประชาธิปไตย ฉบับที่ 4 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนส, 2518), หน้า 228.

⁴ Wendell Blanchard, et al., Thailand : Its People, Its Society,
Its Culture (New Haven : Human Relations Area Files, Inc., 1958), p.493.

⁵ สุจิต บุญบงการ, ชุมนุมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสวันครบรอบห้าสิบปีของ
ศาสตราจารย์เกษม อุทยานิน (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2517), หน้า 83.

ประกอบกับสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของไทยต้องประสบกับความชะงักงันอันเนื่องมาจากปฏิวัติ รัฐประหารทางการเมืองอยู่เสมอ¹ ทำให้ประชาชนไทยอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการมาเป็นเวลานาน ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นปกครองให้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองโดยสม่ำเสมอ

ประเด็นที่น่าสนใจอันนำไปสู่การศึกษา คือ ประชาชนคนไทยมีความ โน้ม เอียงทางทัศนคติหรือความรู้สึกที่มีต่อการเมืองไทยในแนวทางที่ " เหมินห่าง " (alienation) มากหรือน้อยเพียงใดหรือไม่ ซึ่งก่อให้เกิดความสับสนไม่เข้าใจหรือไม่เห็นความสำคัญต่อปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การมีแบบแผนของพฤติกรรมทางการเมืองในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) อย่างใดอย่างหนึ่ง ประเด็นดังกล่าว จึงนำไปสู่การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยในอีกแง่มุมหนึ่งอัน เป็นการตรวจสอบความรู้สึกของบุคคลที่ เหมินห่างจากเรื่องราวทางการเมือง (political alienation) อันเป็นความ โน้ม เอียงทางการเมือง (political orientation) ทางความรู้สึกด้านลบที่มีจุดร่วม (focus) จากองค์การทางการเมือง (political Organizations) กระบวนการทางการเมือง (political process) ประเด็นทางการเมือง (political issues) และค่านิยมหรือบรรทัดฐานทางการเมือง (political norms) ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวจะมีส่วนสัมพันธ์กับการมีพฤติกรรมเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะสนับสนุน (support) ต่อต้าน (protest) หรือนิ่งเฉย (passive) ต่อระบบการเมืองการปกครองไทยภายใต้กรอบประชาธิปไตยที่กำลังพัฒนาอยู่ในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

สืบเนื่องจากลักษณะของปัญหาในการพัฒนาการเมืองของไทยดังกล่าว นำไปสู่ข้อสรุปเชิงสันนิษฐานเพื่อวางกรอบในการวิจัยว่า เป็นความสัมพันธ์กับแบบแผนทางความรู้สึกในลักษณะเหมินห่างในทางการเมืองการปกครองอย่างใกล้ชิด ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

¹ ณรงค์ พรพิริยะกุลชัย, ประเทศไทยกับพัฒนาทางการเมือง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2527), หน้า 83.

1. ต้องการตรวจสอบว่าความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ของคนไทยว่ามีลักษณะอย่างไร และมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) อย่างไร
2. ต้องการหาข้อมูลสนับสนุนข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองการปกครองของไทย นั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่คนไทยมีความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง
3. เป็นการสำรวจเบื้องต้น (exploratory research) เพื่อเป็นการตรวจสอบแนวความคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับความเห็นห่างทางการเมือง ซึ่งเป็นแนวความคิดหรือทฤษฎีของชาติตะวันตกว่าจะสามารถทำการวิเคราะห์หรืออธิบายสภาพการณ์ทางการเมืองของไทยได้มากน้อยเพียงใดหรือไม่ เพราะสังคมการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศทางตะวันตกนั้นมีความแตกต่างจากสังคมการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศไทยหลายประการ

ขอบเขตของการวิจัย และวิธีการวิจัย

เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (case study) ประชากรไทยที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้วยความสำคัญของกรุงเทพมหานครที่มีต่อการพัฒนาทางการเมืองในด้านการเป็นเมืองใหญ่ (urbanization) เป็นศูนย์กลางด้านต่าง ๆ ของประเทศและเป็นเมืองที่มีปัญหาต่าง ๆ มากมาย (จะกล่าวในขทที่ 2 ต่อไป) และเมื่อพิจารณาในด้านความสำคัญต่อการพัฒนาทางการเมืองการปกครองแล้วจะพบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ มีจำนวนมากและเป็นผู้ที่ใกล้ชิดต่อความเป็นไปทางการเมืองการปกครองซึ่งรวมศูนย์ที่กรุงเทพมหานคร รูปแบบพฤติกรรมทางการเมืองอันเป็นผลมาจากความรู้สึกทางการเมือง จึงมีประโยชน์ต่อการมอง "ภาพสะท้อน" ประการหนึ่งของการพัฒนาทางการเมืองการปกครองภายใต้กรอบประชาธิปไตยที่กำลังดำเนินอยู่

ผู้วิจัยศึกษาถึงความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง (political alienation) ของคนกรุงเทพมหานครที่มีต่อระบบการเมืองการปกครองไทย โดยแยกเป็น

1. องค์กรทางการเมืองที่มีอยู่ (political organizations) เช่น พรรคการเมือง รัฐสภา กลุ่มผลประโยชน์ สมาคมต่าง ๆ เป็นต้น
2. กระบวนการทางการเมือง (political process) เช่น การเลือกตั้ง การตัดสินใจกำหนดนโยบายของรัฐสภา เป็นต้น
3. ประเด็นทางการเมือง (political issues) เช่น การให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารกรุงเทพมหานคร

4. ค่านิยม บรรทัดฐานทางการเมือง (political values or norms)

เช่น การมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ การปกครองโดยเสียงข้างมาก และเคารพต่อเสียงส่วนน้อย ความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ความเสมอภาคทางการเมือง เป็นต้น

ซึ่งความรู้สึกเมินท่างทางการเมืองที่มีต่อการเมืองการปกครองใน ประเด็นสำคัญ ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อ "รูปแบบ" การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) ดังต่อไปนี้ การสังกัดกลุ่มต่าง ๆ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้บริหารกรุงเทพมหานคร หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเดินขบวนประท้วงหรือชุมนุม เรียกร้อง การร้องเรียนหรือลายลักษณ์อักษรต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ การมีพฤติกรรมในการรณรงค์หาเสียงให้พรรคการเมืองหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในการเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารทางการเมือง หรือการพูดคุย ประเด็นทางการเมืองกับญาติหรือเพื่อนฝูง และการนั่งเฉยไม่สนใจต่อเรื่องราวทางการเมืองในค่านต่าง ๆ

วิธีการค้นคว้าวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ

1. ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและแนวความคิดในเรื่องทัศนคติความรู้สึกเมินท่างทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดขอบเขตของปัญหาการสร้างแบบสอบถาม และเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารในห้องสมุด (documentary research) ข้อมูลเหล่านี้จะนำมาอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีและแนวความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับความรู้สึกเมินท่างทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งรายละเอียดได้นำไปกล่าวไว้ในบทที่ 2

2. เป็นการวิจัยสนาม (field research) เป็นการใช้แบบสอบถาม (questionnaires) เพื่อเป็นมาตรวัดเจตคติ (attitude test) แบบ Likert Scale เพื่อวัดความรู้สึก "เมินท่าง" ทางการเมืองและทัศนคติทางการเมืองอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้สึกไว้วางใจทางการเมือง (political trust) ความรู้สึกศรัทธาในเพื่อนมนุษย์ (faith in people) และแบบสอบถามเพื่อวัดถึงพฤติกรรมการที่เข้าร่วมทางการเมือง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างจากประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร แบบช่วงชั้น (stratified sampling) ซึ่งกำหนดตาม "ประเภทของอาชีพของประชากร" เป็นหลัก ซึ่งรายละเอียดได้นำไปกล่าวไว้ในบทที่ 3 ต่อไป

สมมติฐานการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเบื้องต้น จึงได้กำหนดสมมติฐานที่ได้จากกรอบแนวคิด ข้อสรุปเชิงสันนิฐานในเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

- สมมติฐานที่ 1 ประชาชนในกรุงเทพมหานครโดยทั่วไปไม่มีความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองในระดับสูง
- สมมติฐานที่ 2 ระดับความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองของประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ เชื้อชาติ การศึกษา อาชีพ รายได้และระยะเวลาที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร
- สมมติฐานที่ 3 ระดับความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองของประชาชนในกรุงเทพมหานครมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับรูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ได้แบ่งการศึกษาตามความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (independent variables) และตัวแปรตาม (dependent variables) ออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ

ส่วนที่หนึ่ง เป็นการทดสอบสมมติฐานที่ 2 ได้กำหนดตัวแปรดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ เชื้อชาติ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง

ส่วนที่สอง เป็นการทดสอบสมมติฐานที่ 3 ได้กำหนดตัวแปร ดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง

ตัวแปรตาม ได้แก่ รูปแบบการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ตัวแปรควบคุม ได้แก่ เพศ เชื้อชาติ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง (political alienation) เป็นสภาวะจิตหรือความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่อยากจะเห็นเห ไม่สนใจเรื่องการเมืองและการปกครองประเทศ เพราะตนเองไม่สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการเข้าไปมีอิทธิพลในการกำหนด เปลี่ยนแปลง กฎเกณฑ์ ค่านิยม บรรทัดฐานในทางการเมืองตามที่ตนปรารถนาได้ และมีแนวโน้มคิดว่า การ

ปกครองประเทศก็ดี การเมืองก็ดี เป็นสิ่งที่กระทำไปโดยคนอื่น และเพื่อคนอื่น โดยปฏิบัติไปตาม กติกาที่ไร้ความยุติธรรม¹ บุคคลที่มีความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองจะต้องมีความรู้สึกอย่างใด อย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังต่อไปนี้²

1.1 ความรู้สึกไร้อำนาจทางการเมือง (political powerlessness)

เป็นความรู้สึกของบุคคลที่คิดว่าตนไม่สามารถที่จะกระทำสิ่งใด ๆ ให้เกิดผลในทางการเมืองการ ปกครองได้ หรือไม่สามารถกระทำให้เกิดผลในทางการเมืองตามที่เขาต้องการได้ การเมือง การปกครองที่ดำเนินอยู่เป็นอิสระจากตนเอง โดยที่ตนเองไม่มีอำนาจอะไรที่จะเข้าไปควบคุมได้เลย

1.2 ความรู้สึกไร้ความหมายทางการเมือง (political meaninglessness)

เป็นความรู้สึกว่า เมื่อตนเองไม่มีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่แล้ว วิธีทางการเมือง ต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับอยู่นั้นไม่มีความหมาย และไม่สามารถทำนวยถึง "ผลกระทบ" ต่อการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ ดังนั้น เรื่องของการเมืองการปกครองจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำนวย หรือหารูปแบบได้

1.3 ความรู้สึกไร้บรรทัดฐานทางการเมือง (political normlessness)

เป็นความรู้สึกของบุคคลว่าการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่นั้นไม่มีกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานที่จะเป็น แนวทางในการปฏิบัติได้ เพราะมันได้สูญสลายไปแล้ว ดังนั้น วิธีทางที่เข้าสู่อำนาจทางการเมือง รวมทั้งพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล จึงไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ภายในกรอบกติกาที่เคยยอมรับ กัน แต่อาจจะใช้วิธีการรุนแรงต่าง ๆ ได้เพื่อให้ได้มาซึ่งการบรรลุถึงเป้าหมายหรือความต้องการ ของบุคคล

1.4 ความรู้สึกโดดเดี่ยวทางการเมือง (political isolation)

เป็นความรู้สึกของบุคคลว่า ผลที่ได้รับตอบสนองในการกระทำทางการเมืองการปกครองของตนจะให้บรรลุ เป้าหมายของตนนั้นมีน้อยมาก จึงมีความรู้สึกที่ต้องการหันเหหรือไม่สนใจต่อค่านิยมหรือการปฏิบัติ ต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่ยอมรับหรือนิยมปฏิบัติในทางการเมืองการปกครองนั้น ๆ

¹Robert E. Lane, cited in Michael Rush and Phillip Althoff, An Introduction to Political Sociology (London : Thomas Nelson and Ltd., 1971), p. 93.

²Ada W. Finifter, "Dimensions of Political Alienation," American Political Science Review 2 (June 1970), pp. 390-401.

ไว้วางใจสูงสุดจนถึงการเย้ยหยันถากถาง¹ (cynicism) เมื่อบุคคลไม่ไว้วางใจทางการเมือง ก็เป็นความรู้สึกในทางลบต่อรัฐบาลและ เป็นความเชื่อที่ว่า รัฐบาลไม่ได้ทำหน้าที่ และสร้าง output ตามที่บุคคลนั้นคาดหวัง²

4. ความรู้สึกศรัทธาในเพื่อนมนุษย์ (faith in people) เป็นความเข้าใจของบุคคลในธรรมชาติของมนุษย์ด้วยกันเองในด้าน ความร่วมมือร่วมใจ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน

การนิยามศัพท์เฉพาะในเชิงปฏิบัติการ

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (questionnaires) เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นการแปรแนวความคิด (concept) ซึ่งเป็นเชิงนามธรรม (abstracts) มาสู่รูปธรรม เพื่อให้ผู้ตอบคำถามสามารถเข้าใจแล้วตอบคำถามได้ ซึ่งผลที่ได้จะได้นำไปวัดในเชิงสถิติต่อไป ดังนั้น การนิยามศัพท์เฉพาะดังกล่าวให้กำหนดออกเป็น ตระกูล (indicators) เพื่อให้สามารถวัดได้ในชั้นปฏิบัติการจึงเป็นสิ่งจำเป็น

จากวัตถุประสงค์ สมมติฐานดังกล่าวมาแล้ว ตลอดจนแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่กรอบของแนววิเคราะห์และการกำหนดตรรกะของแบบสอบถามได้ดังนี้

ลักษณะของผู้ที่จัดได้ว่ามีความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง มีดังนี้

1. จะต้องมีความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่เกี่ยวกับการปกครองตามแบบประชาธิปไตย ที่ตนเองสังกัดอยู่ใน เรื่องขององค์กร กระบวนการ ประเด็น ค่านิยมหรือบรรทัดฐานในทางการเมืองตามแบบประชาธิปไตย เป็นพื้นฐาน

2. จะต้องมีความคาดหวัง (expectancy) ที่จะให้การเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นอย่างที่ตนเองปรารถนา คือ การเมืองการปกครองเป็น เรื่องของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

¹ Arthur H. Miller, "Political Issue and Trust in Government 1964-1970," American Political Science Review Vol.66 No.3 (1974), p. 952.

² Ibid.

3. จะต้องมีความรู้สึกเมินห่างหรือไม่สนใจใยดีต่อการเมืองการปกครองที่เป็นอยู่ เพราะสิ่งที่ตนคาดหวังไม่สอดคล้อง (discrepancy) กับสภาพความเป็นจริงทางการเมือง การปกครองที่เป็นอยู่ คือ การเมืองการปกครองจริง ๆ แล้วไม่ได้เป็น เรื่องของประชาชน ที่จัดการโดยประชาชน และมีเป้าหมายเพื่อประชาชนโดยส่วนรวมเลย แต่เป็นเรื่องของกลุ่มบุคคล โดยกลุ่มบุคคล และเพื่อกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจเท่านั้น

4. จะต้องมีพฤติกรรมเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่รูปแบบใด ก็รูปแบบหนึ่ง เช่น หนึ่งเลย ไม่สนใจใยดี ประท้วงหรือร้องเรียนต่าง ๆ เป็นต้น เพราะความไม่พึงพอใจดังกล่าว เพื่อต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองการปกครองไปตามที่ตนต้องการ

ลักษณะ 4 ประการดังกล่าว มีองค์ประกอบย่อยของความรู้สึก 5 ประการคือ

1. จะต้องมีความคิดว่า ตนเองไม่มีอำนาจ หรือความสามารถที่จะกระทำสิ่งใด ๆ ในทางการเมืองได้ให้เป็นที่ตนคาดหวังหรือปรารถนาได้

2. จะต้องมีความรู้สึกว่า องค์กร กระบวนการ ประเด็น ค่านิยม หรือบรรทัดฐานทางการเมืองที่เป็นอยู่ไม่มีความหมาย หรือความสำคัญในตัวเอง ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อ การเมืองการปกครอง เป็นไปตามที่ตนคาดหวังหรือปรารถนาได้

3. จะต้องมีความรู้สึกว่า องค์กร กระบวนการ ประเด็น ค่าเนินไปอย่างไรกฎเกณฑ์ ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน เพราะค่าเนินหรือบรรทัดฐานทางการเมืองการปกครองไม่อาจนำมาใช้เป็นแนวทางในการกระทำทางการเมืองการปกครองได้

4. จะต้องมีความรู้สึกว่า เมื่อตนเองเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไปแล้ว ผลที่ได้รับนั้นจะไม่คุ้มหรือมีน้อยมาก จึงไม่อยากจะสนใจต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่กระทำกันอยู่

5. จะต้องมีความรู้สึกว่า ถ้าตนเองมีโอกาสก็จะต้องกระทำในสิ่งที่เป็นการฉกฉวยผลประโยชน์เพื่อตนเองบ้างในทางการเมืองการปกครอง เพราะการเมืองการปกครองที่ดำเนินอยู่ไม่อาจจะให้ความหวังอะไรกับตนได้เลย

ลักษณะของผู้ที่มีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง มีดังนี้

1. จะต้องมีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบบประชาธิปไตย
2. จะต้องมีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง มีการเข้าร่วมการประชุมเรียกร้องหรือเดินขบวนประท้วงในเรื่องทางการเมือง การเข้าสังกัดเป็น

สมาชิกกลุ่ม สมาคม พรรคการเมือง หรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีกิจกรรมที่มีผลทั้งในทางการเมืองระดับชาติหรือท้องถิ่นส่วนรวม การมีพฤติกรรมในการเป็นผู้ชักชวนให้บุคคลอื่น เห็นคล้อยสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั้งระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น การร้องเรียนด้วยวาจา หรือลายลักษณ์อักษรในประเด็นที่เกี่ยวกับการเมืองหรือเรื่องท้องถิ่นโดยส่วนรวมไปยังผู้มีอำนาจ หรือข้าราชการของรัฐการติดตามข่าวสารทางการเมืองการปกครอง การบริหารงานของรัฐ หรือพูดคุยเกี่ยวกับประเด็น สถาบัน กระบวนการทางการเมืองกับบุคคลอื่น และการนิ่งเฉยไม่เข้าร่วมในทางการเมืองไม่ว่ารูปแบบใด ๆ ทั้งสิ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้

1. เป็นการศึกษาถึงความคิด ทัศนคติ ความรู้สึกของประชาชนคนกรุงเทพมหานครที่มีต่อการเมืองการปกครองของไทยที่เป็นอยู่ปัจจุบัน และการมีพฤติกรรมในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งน่าจะมีอิทธิพลอย่างสำคัญยิ่งต่อการมองปัญหาอีกด้านหนึ่งของการพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับความโน้มเอียงทางความรู้สึกที่มีต่อการเมืองการปกครองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาทางการเมืองตามแนวทางประชาธิปไตย
2. เป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจศึกษาการเมืองการปกครองในแง่การพัฒนาทางการเมือง ว่าอุปสรรคหรือปัจจัยด้านหนึ่งนั้นมาจากความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อการเมืองในระบบประชาธิปไตยไทย ที่คนไทยต้องมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาดังกล่าว
3. เป็นการขยายขอบเขตการศึกษาพฤติกรรมศาสตร์ในทางรัฐศาสตร์ โดยนำเอาแนวความคิดของประเทศทางตะวันตกมาทดสอบความเป็นไปได้กับการเมืองการปกครองของไทย เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการทางรัฐศาสตร์ไม่มากนักน้อย

ลำดับการเสนอเรื่อง

จากกระบวนการวิจัยในการค้นหาความรู้ทางสภาพปัญหาที่ได้ออกมาแล้วผู้วิจัย จึงได้นำมาใช้เป็นหลักในการเสนอเรื่องของวิทยานิพนธ์ซึ่งประกอบด้วยบทที่จะทำการศึกษาแบ่งออกได้ดังนี้คือ

บทที่ 1 บทนำ เป็นการกล่าวถึงสภาพปัญหาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัย รวมทั้งวัตถุประสงค์การวิจัย ขอบข่ายและวิธีการวิจัย (โดยสังเขป) สมมติฐาน การนิยามศัพท์เฉพาะและการนิยามเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นกรณีในการสร้างแบบสอบถาม และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ลำดับการเสนอเรื่อง

บทที่ 2 กล่าวถึงสภาพของความเมินห่างทางการเมืองและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยทั่วไปในเชิงทฤษฎีและข้อสรุปจากการศึกษาวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นกรอบสำคัญในการออกแบบสำหรับการศึกษาต่อไป

บทที่ 3 กล่าวถึงระเบียบวิธีการวิจัยที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ในวิทยานิพนธ์ เรื่องนี้ นับตั้งแต่วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การสุ่มตัวอย่าง การสร้างแบบสอบถาม การรวบรวมข้อมูล และแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4-5-6-7 เสนอการวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง ในกรุงเทพฯ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองในกรุงเทพฯ ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองกับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในกรุงเทพฯ และความสัมพันธ์ระหว่างรู้สึกไว้วางใจทางการเมือง ศรัทธาในเพื่อนมนุษย์กับความรู้สึกเมินห่างทางการเมืองในกรุงเทพฯ โดยนำเสนอตามลำดับของสมมติฐาน

บทที่ 8 เป็นบทสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยที่ได้ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ และผลการวิจัยต่อทัศนภาพทางการเมืองโดยส่วนรวม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย